

РЕЦЕНЗИЯ

НА

ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД НА АГРОН КУРТИШИ НА ТЕМА „МЕДИЙНИЯТ ПРЕХОД В МАКЕДОНИЯ И ПРОЦЕСИТЕ НА ДЕМОКРАТИЗИРАНЕ В МЕДИИТЕ“

Представеният труд е в обем от 278 страници, като към тях са добавени още 6 приложения, в размер на 30 страници. Предвид факта, че текстът е на немски език, е много важно да подчертая, че Авторефератът е коректно преведен, точно отразява оригиналната разработка и съдържа основните изводи, направени в нея.

Текстът е структуриран в 13 раздела. В тях влизат Уводът, Препоръките, Заключениеето и Библиографията.

Темата на труда „Медийният преход в Македония и процесите на демократизиране в медиите“ е дисертабилна и засяга важна за медийната наука проблематика по трансформирането на медийната система. Направените изводи от прегледа и анализа на конкретния казус – медиите в Македония – могат да послужат за по-добро разбиране като цяло на процесите на преход от една обществена система (и нейните медии) към друга. Те могат да бъдат особено полезни при очертаването на сходните проблеми на медийните пазари в Източна Европа и Балканите след 1989 г.

Дисертацията има и своята научно-приложна стойност. Агрон Куртиши дава еднозначна оценка на актуалната политико-икономическа и медийна ситуация в Македония и тя би могла да бъде отправна точка за осъществяването на необходимите промени в страната.

Целта на дисертационния труд е да проследи как и до колко се състоял медийният преход в Македония. За реализиране на поставената задача дисертантът е изучил основни трудове, свързани с прехода и трансформацията на посткомунистическата медийна система. Авторът познава отлично съвременното състояние на медиите в Македония и подкрепя своите разсъждения с разработки от световни учени и наблюдатели на медийните процеси. В текста са използвани документи, свързани с

регулативната и саморегулативна рамка на македонските медији (закони и журналистически кодекс). Броят на цитираните в труда заглавия е представителен за темата и е достатъчен за докторантска разработка. Куртиши демонстрира научна компетентност и познания в областта, която изследва.

Докторантът е реализирал и собствени интервюта с журналисти, чрез които да очертае проблемната област на своята дисертацията. Прави впечатление, че броят на интервютата не е голям, но авторът привежда доказателства за причините за значителния брой откази, които е получил (страх от загуба на работното място; натиск от работодателя; автоцензура и т.н.). Ето защо, макар да нямат характер на емпирично проучване, тези интервюта служат за илюстрация и доказателство на заключенията на Куртиши и като такива са използвани в дисертационния труд.

Текстът е структуриран в множество точки и подточки. Разказът започва от момента на политическата промяна през 1991 г. и започването на прехода, както в обществото, така и в медиите (Раздел 1), с кратка ретроспекция на развитието на медиите от времето, когато държавата е част от Югославия. Тук е представено и основното понятие за медийната трансформация, като следствие от новосформирането на държавата. Анализът на този период продължава в Раздел 2, където се обръща внимание на медийно специфичните аспекти на темата – приемането на медийно законодателство и създаването на регулаторен орган за електронните медији. В Раздел 3 намират място разсъжденията на автора за ролята на медиите в демократичните процеси в Македония, като се извежда тезата, че медиите определят не само какво обществото вижда, но и как го вижда. Т.е. те са не просто страничен наблюдател, но и един от основните играчи в промените (стр. 65). Особен професионален интерес за мен представлява Раздел 5, посветен на саморегулацията. Куртиши разказва за трудностите за спазване на етични и професионални стандарти в македонските медији, за маргинализирането на професионалните сдружения и целенасоченото индивидуализиране на гилдията, с цел отслабването на колективните усилия за подобряване на условията на труд и практикуването на журналистика. Темата е продължена и в Раздел 9, посветен на медийната свобода и професионалните стандарти. Раздел 6 е посветен на медийната система в Македония и по-специално на функционирането на медийния съвет Агенция за аудио и аудиовизуални медийни услуги (АВМУ) и неговата стратегия за развитие на сектора. В Раздел 7 намират място подробните представяния на отделните медији. Особено внимание е отделено на обществения оператор МРТ (Македонска радио и

телевизия), проблемите по финансирането му и реализирането на подходящо медийно съдържание. Тук са представени още шест частни телевизионни канала и седем вестника. Като отделен казус, в Раздел 8, е разгледан случаят с първата частна електронна медия в страната, създадена през 1991 г. – телевизия А 1, като спирането ѝ през 2011 г. е отчетено като следствие от сложните политико-икономически връзки между собственика на медията и министър-председателя Никола Груевски. В следствие на закриването на телевизията без работа остават около 500 човека.

Приносите в своята разработка дисертантът формулира в 8 точки, като сред тях бих открила събирането, обобщаването и анализирането на литературата по темата, което осигурява аргументативната рамка за защитаването на тезата за ангажиращата роля, която медиите имат в обществения живот по време на преход.

Авторът отчита като съществена трудност в своята работа както липсата на достатъчен обем критическа литература по въпроса, така и нежеланието на журналистите да осмислят публично и самокритично своята работа. Част от причините той открива и в недостатъчна професионализация на журналистите. В този смисъл неговата работа би могла да бъде използвана и в сферата на журналистическото образование, доколкото повдига важни въпроси за стандартите в професията. Натрупването на критична маса мислещи журналисти и медийни изследователи е един от възможните пътища за подобряването на публичността, на медийното съдържание и осигуряването на защита на интересите на публиката. В това се крие и един от приносите на представената разработка. Куртиши проявява научната смелост да защити теза, която очевидно трудно намира сподвижници в родната му страна (той определя темата за състоянието на медиите като тема-табу, стр. 62 от Автореферата) в момента и аргументирано да посочи демократичния път, по който смята, че следва да се развива Македония.

Кои други достойнства на текста си заслужава да подчертаем:

1. Направен е опит да се осмисли цялостно процеса на промяна на медиите и медийното съдържание в Република Македония от 1991 г. до днес. За тази цел е използван методът на хронологическата реконструкция, чрез който важни исторически събития от политико-икономическата сфера се изследват като ключови за развитието на медиите. Разширяването на контекста по този начин разрешава тълкуването на медийната система като съществена обществена част, формираща и формирана от общите процеси в страната. Авторът разбира и

аргументирано защитава тезата, че медиите не могат да бъдат променени и подобрили само по волята на работещите в тях (макар това да е необходима предпоставка), но са нужни усилия върху предефинирането на обществения договор между гражданите и политическата класа, което ще се отрази и върху разкъсването на икономическите обвързаности на медиите.

2. Събран е богат документален и фактологически материал по темата, който има историческа стойност. В текста са приведени редица конкретни примери от актуалната медийна ситуация в Република Македония, които могат да дадат ясна представа за употребата и злоупотребата с медийно съдържание. Те ми се струват ценни не само за една конкретна държава, но и за медийната наука, доколкото подобни практики има навсякъде по света. Тук визирам не само цензурата и автоцензурата, но също: спазването на етичните стандарти и сензационализма; политическите симпатии и редакционната независимост; запазване на етническия мир и зачитането на правата на малцинствата и други теми, които Куртиши подробно разглежда в своята разработка.
3. От гледна точка на българското медиазнание представлява интерес описването и анализа на македонския опит, който в много отношения прилича на българския и отново подчертава разлика между документалното и реалното битуване на медиите. Разминаването между законодателството и медийната практика се открояват като общ нерешен проблем на страните от Източна Европа след 1989 г. Куртиши представя интересен аспект към темата, свързан с политическите декларации за „хармонизирането на македонското законодателство с това на Европейския съюз“. Авторът показва как част от законодателните промени, които се представят като европейско изискване, на практика служат за утвърждаване на политическото статукво и ограничаване на медийната свобода.

Бележки и препоръки:

1. В текста на дисертацията са използвани редица понятия, чието прецизно разделение и научно извеждане изисква повече внимание. Известна слабост намирам в аксиоматичното използване на понятията медийна среда, медиен пазар, медийна система, медиен пейзаж, медиен преход. Употребата им обикновено върви по линия на избрания подход в анализа (дали той ще е на медийното съдържане, икономиката, политиката или друго). Тъй като дисертантът се е опитал да обхване всички възможни подходи в анализирането

на поставения проблем, при обединяването им в общ текст се създава впечатлението от повторение на изводите и приведените аргументи. Макар всички пътища да водят до сходни заключения, текстът би спечелил ако конструкцията му разрешаваше надграждането на изводите, които да бъдат ясно формулирани. Така логично препоръките за промяна могат да придобият по-обоснован и самостоятелен характер.

2. Като недостатъчно обговорена намирам и темата за югославското наследство в областта на медиите в Македония (едва три страници са отделени на социалистическия период – страници 38-41). А то, струва ми се, е изключително важно, за да се разберат съвременните процеси. На първо място е важно да се вникне по-дълбоко в процеса на деконструкция на югославската медийна система, която съществуваше в Република Македония до 1991 г. В този процес Македония е сродна с останалите републики от бивша Югославия и изпитва същите проблеми – приватизация на съществуващи медии, отваряне на пазара, освобождаване на словото от идеологическата парадигма, преход от държавно към обществено радиотелевизионно разпръскване. Сравнението с останалите бивши републики щеше да даде възможност да се осмислят медийните процеси не само като „македонски феномен“ (понятие, което авторът заимства от книгата „Трудностите от ЕС“, но и приема), но и като типични за региона. Не смятам, че е необходимо акцентът на дисертацията да бъде изместен върху сравнението с останалите бивши югославски републики, но намирам за ключово важно извеждането на общите тенденции и проблеми. Тъй като сегашните проблеми на македонските медии не са възникнали на празно поле през 1991 г. Измамното чувство за уникалност на Балканите (включително и на проблемите) винаги е завършвало трагично, затова е важно да гледаме на нашите медийни битки в по-широк контекст. В този смисъл дори българският опит от 90-те години на 20-ти век също би могъл да бъде от полза, макар и частично. У нас, както и в Македония, дълго време вестникарският сектор бе доминиран от изданията на издателската групировка ВАЦ и се разиграха идентични процеси по изместване на сериозната журналистика по посока на сензационализма и политическите обвързаности на медиите.

Запълването на югославския контекст щеше да даде възможност разгледаните медийни процеси да бъдат положени в още една важна плоскост – създаването на нова държава и необходимостта към нея да се изгради национална

идентичност. Тук Македония има собствен път, очертан от международните политически разногласия с Гърция, с нееднозначните отношения с България и Сърбия, както и вътрешнополитически проблеми с албанското малцинство, ескалирали през 2001 г. в гражданска война. Сложната езикова, културна и социална конструкция на Република Македония не може да не се отрази върху медийната система и тук външните агенти, в лицето на западноевропейските и международни неправителствени медийни организации се оказват безсилни да помогнат и остават на ниво констатации. Препоръките и заключенията на медийните експерти, макар и научно издържани, няма как да се реализират на практика в среда, каквото наблюдаваме в момента в Македония (и през текста на Куртиши). В този план може би политическият натиск върху медиите може да се разглежда и като компенсация на невъзможността държавата да бъде управлявана самостоятелно въобще.

Направените бележки не намаляват доброто ми впечатление от съвместно свършена работа. Докторантът е показал качества на самостоятелен научен изследовател и способност да защитава собствени тези.

Моята оценка за представения труд на тема „Медийният преход в Македония и процесите на демократизиране в медиите“ е положителна.

Ето защо предлагам на Уважаемото научно жури да присъди на докторанта Агрон Куртиши образователната и научна степен „Доктор“ по професионално направление 3.5 Обществени комуникации и информационни науки (Журналистика – Медийна система в Македония).

София 11.05.2015

доц. д-р Вяра Ангелова